

Annelerin Emzirmeyi Sonlandırmaya Yönelik Uyguladıkları Geleneksel Yöntemlerin Belirlenmesi

Determination of Traditional Methods Used by Mothers for Finalization Breastfeeding

Burcu Selvi Çalışkan¹, Serap Balcı²

Öz

Amaç: Araştırma, annelerin emzirmeyi sonlandırma sürecinde uyguladıkları geleneksel yöntemlerin belirlenmesi amacıyla yapılmıştır.

Gereç ve Yöntem: Bu araştırma kesitsel ve tanımlayıcı bir araştırmadır. Araştırmanın evreni, İstanbul'daki bir Aile Sağlığı Merkezine (ASM) kayıtlı ve iki yaşında çocuğu olan annelerdir. Araştırmada örneklem hesabına gidilmemiş olup, Mayıs-Ağustos 2014 tarihleri arasında ASM'ye başvuran iki yaşında çocuğu olan ve araştırmanın dahil edilme kriterlerine uyan 100 anne örnekleme oluşturmuştur. Veriler "Veri Toplama Formu" kullanılarak, yüz yüze görüşme tekniğiyle toplanmıştır.

Bulgular: Annelerin %66.0'sı 26-35 yaş aralığında olduğu ve %79.0'unun emzirmeyi sonlandırma ile ilgili bir eğitim almadıkları bulundu. Annelerin çocuklarını süten keserken çoğunlukla zorluk yaşadıkları (%55.0) ve bunlara bağlı geleneksel yöntem kullandıkları (%45.0) saptandı. Annelerin sıklıkla kullandıkları geleneksel yöntemlerin sırasıyla; salça/ketçap sürme (%37.8), sözel ifadeler kullanma (uf, kaka-pis oldu, acıdı vb.) (%20.0), saç/yün yapıştırma (%17.8), bant/sakız yapıştırma (%15.6), sirke/limon/ekşi sürme (%15.6) olduğu belirlenmiştir.

Sonuç: Annelerin çoğunlukla emzirmeyi sonlandırmaya ilişkin eğitim almadıkları ve bunu yaparken daha sıklıkla geleneksel yöntemler uyguladıkları belirlenmiştir. Bu nedenle hemşireler ve ebelerin emzirmenin uygun şekilde ve zamanında sonlandırılması konusunda, annelere rehberlik ve danışmanlık yapmaları gerekmektedir.

Anahtar kelimeler: Emzirme, geleneksel yöntem, emzirmenin sonlandırılması

Abstract

Aim: This research was conducted to determine the traditional methods of mothers weaning their babies.

Material and Methods: The study was conducted in cross-sectional and descriptive, 100 mothers with a two-year-old child in a Family Health Center in Istanbul. Data were collected by using face to face interview technique.

Results: It was found that 66.0% of the mothers were between the ages of 26-35 and 79.0% did not receive any training about ending breastfeeding. It was found that mothers experienced their function when weaning their children (55.0%) and used traditional methods (45.0%). Traditional methods frequently used by mothers are respectively; Applying tomato paste/ketchup (37.8%), using verbal expressions (uf, poop-it was dirty, it hurt etc.) (20.0%), sticking hair/wool (17.8%), sticking tape/gum (15.6%), vinegar/lemon/sour applying (15.6%) such as it was determined.

Conclusion: Nurses should provide guidance and counseling to mothers on proper and timely termination of breastfeeding.

Keywords: Breastfeeding, traditional method, weaning

¹ Uzman Hemşire, Üsküdar Devlet Hastanesi, İstanbul, Türkiye. ORCID: 0000-0002-1190-4924

² Doçent Doktor, İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa, Florence Nightingale Hemşirelik Fakültesi, Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Hemşireliği Anabilim Dalı, İstanbul, Türkiye. ORCID: 0000-0001-8915-6690

Sorumlu Yazar: Doç. Dr. Serap Balcı E-posta: serap.balci@iuc.edu.tr

*Bu araştırma, 37. Pediatri Günleri ve 16. Pediatri Hemşireliği Günleri Sempozyum'unda poster bildiri olarak sunulmuştur (8 – 11 Nisan 2015, İstanbul, Türkiye).

Geliş Tarihi: 5 Temmuz 2022, Kabul Tarihi: 3 Ekim 2022

Giriş

Anne sütü, yenidoğanın büyüme ve gelişmesinde ihtiyacı olan tüm sıvı, besin ve enerji öğelerini içeren, enfeksiyonlara karşı koruyan, biyoyararlılığı yüksek, sindirimi kolay olan doğal ve en ideal besindir.^{1,2} Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu (UNICEF) ve Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ)'nün önerisine göre “bebeklerin doğumdan hemen sonra emzirmeye başlatılması, ilk altı ay sadece anne sütü verilmesi ve altıncı aydan sonra uygun besinlerle beraber emzirmenin iki yaş ve ötesine kadar devam ettirilmesi” bebeklerin yaşama sağlıklı başlangıcı için önemlidir.³

UNICEF ve DSÖ'ne göre dünyadaki bebeklerin %41'i ilk altı ay sadece anne sütü, %45'i ise iki yaşına kadar anne sütü almıştır.⁴ Ülkemizde ise Türkiye Nüfus Sağlık Araştırması (TNSA) 2018 verilerine göre ilk ay sadece anne sütüyle beslenen bebeklerin oranı %41.0 iken, ortanca emzirme süresi 16.7 ay'dır.⁵ Dünyada ve Ülkemizde annelerin bebeklerini anne sütü ile beslenme oranlarının istenilen düzeyde olmadığı ve bu nedenle erken dönemde emzirmenin desteklenmesinin önemi vurgulanmaktadır.⁶

Emzirmenin desteklenmesi kadar doğru bir yöntemle anne ve bebeğin uygun olduğu zamanda emzirmenin sonlandırılması da son derece önemlidir.⁷ Emzirmenin sonlandırılmasının birkaç yolu vardır; birdenbire, yavaş yavaş ya da çocuğun isteğine göre planlanmaktadır.⁸ Bebek ve annenin hazır olduğu bir zamanda, genellikle sonraki emzirmenin atlanmasıyla emzirmenin sonlandırılma süreci başlatılır ve bu durum, bebek tamamen memeyi bırakana kadar devam edilir.⁹ Seyahat, hastalık gibi ailedeki olağan dışı durumlarda emzirmenin sonlandırılması sürecinin başlatılmaması önerilmektedir. Ayrıca babanın veya ailenin yakın çevresindekilerin anneye desteği bu sürecin daha kolay olmasında önemli rol olmaktadır.¹⁰

Dünyanın her yerinde değişik düzeylerde emzirmenin sonlandırılmasında geleneksel uygulamalar yöreden yöreye, aileden aileye, kişiden kişiye farklılık göstererek varlığını sürdürmüştür. Özellikle Ülkemizin binlerce yıllık izlerini taşıyan Anadolu Kültürü'ne ait geleneksel uygulamalar günümüzde halen önemini korumaktadır.¹¹ Bu uygulamalardan bazıları bebeğini kendisinden uzaklaştırma, emzik veya biberona alıştırma, meme ucuna biber sürme, memeye süpürge sapı koyma, memeye pamuk veya bant yapıştırma.¹²⁻¹⁵ Emzirmenin erken dönemde uygun olmayan yöntemler ile sonlandırılması, hem anne hem de bebek sağlığı üzerinde olumsuz etkileri (cezalandırılma hissi, güvensizlik, yeme bozuklukları vb.) olması nedeniyle, erken dönemde sonlandırmanın önüne geçilmesi ve sonlandırma kararının doğru bir şekilde verilmesi son derece önemlidir.¹⁶ Annelerin bebeklerini sağlıklı bir şekilde büyütebilmeleri için emzirmenin başlatılması, sürdürülmesi ve sonlandırılması sürecinde

annelere gerekli destek, danışmanlık ve eğitim planlamalarında ebe ve hemşirelere önemli görevler düşmektedir.¹⁷

Araştırma Soruları

- Annelerin emzirmeyi sonlandırmada yaşadıkları zorluklar nelerdir?
- Annelerin emzirmeyi sonlandırmada kullandıkları geleneksel yöntemler nelerdir?
- Annelerin yaşı ve eğitim düzeyi emzirmeyi sonlandırmalarında geleneksel yöntem uygulama durumlarını etkilemekte midir?

Gereç ve Yöntem

Araştırmanın Amacı ve Türü

Araştırma, annelerin emzirmeyi sonlandırma sürecinde uyguladıkları geleneksel yöntemlerin belirlenmesi amacıyla kesitsel ve tanımlayıcı olarak yapılmıştır.

Araştırmanın Evren ve Örnekleme

Araştırmanın evrenini, İstanbul'daki bir Aile Sağlığı Merkezine kayıtlı ve iki yaşında çocuğu olan anneler oluşturmuştur. Araştırmada örneklem hesabına gidilmemiş olup, Mayıs-Ağustos 2014 arasında ASM'ye başvuran iki yaşında çocuğu olan ve araştırmanın dahil edilme kriterlerine uyan 100 anne örnekleme oluşturmuştur. Araştırmaya dahil edilme kriterleri;

- İki yaşında bebeği olan,
- Emzirme deneyimi olan,
- Türkçe bilen ve araştırmaya katılmaya gönüllü anneler araştırmaya alınmıştır.

Veri Toplama Araçları

Veri toplamada, araştırmacılar tarafından literatüre dayalı^{10,18,19} oluşturulan annelere ait sosyo-demografik özelliklerini, emzirmeyi sonlandırma sürelerini, yaşadıkları zorlukları ve kullandıkları geleneksel yöntemleri sorgulayan 16 soruluk "Veri Toplama Formu" kullanılmıştır.

Verilerin Toplanması

Veriler etik kurul izni ve kurum izni alındıktan sonra Mayıs-Ağustos 2014 tarihleri arasında toplanmıştır. Veri toplanmadan önce annelerle birebir görüşülerek araştırmanın amacı ve yöntemi anlatılmıştır. Araştırmaya katılmayı kabul eden annelere ile Aile Sağlığı Merkezi'nde, annelerin kendilerini rahat ifade edebileceği bir görüşme odasında yüz yüze görüşme yöntemi ile yaklaşık 10-15 dakika sürede araştırmacı tarafından doldurulmuştur.

Araştırmanın Etik Yönü

Araştırmaya başlamadan önce, ilgili üniversitenin girişimsel olmayan klinik araştırmalar etik kurulundan (Sayı: 26, Tarih: 22.05.2014) yasal izinler alınmıştır. Araştırmaya alınacak annelere

öncelikle araştırmanın amacı hakkında bilgi verilmiştir. Ardından anneler araştırmaya gönüllü olduklarına dair “Bilgilendirilmiş Gönüllü Onam Formu” ile hem sözlü hem de yazılı onamları alınmıştır. Çalışma Helsinki Bildirgesi ilkelerine uygun olarak yürütülmüştür.

Verilerin Değerlendirilmesi

Araştırmada elde edilen bulgular değerlendirilirken, istatistiksel analizler için SPSS 25.0 (Statistical Package for the Social Sciences) paket programı kullanılmıştır. Çalışma verileri değerlendirilirken tanımlayıcı istatistiklerin (sayı, yüzde) yanı sıra verilerin karşılaştırılmasında Pearson Ki-Kare testi kullanıldı. İstatistiksel anlamlılık en az $p < 0.05$ düzeyinde değerlendirilmiştir.

Araştırmanın Sınırlılıkları: Araştırma Mayıs-Ağustos 2014 tarihleri arasında tek merkezde yürütülmüş olup, kuruma kayıtlı annelerden elde edilen ve veri toplama formundaki sorular ile sınırlıdır. Değerlendirmeler, annelerin verdikleri yanıtlara dayanılarak yapılmıştır, tüm annelere genellenmemelidir.

Bulgular

Annelere ait tanıtıcı özelliklerin dağılımı Tablo 1’de verilmiştir. Annelerin %66.0’sı 26-35 yaş aralığında olup, çoğunlukla eğitim düzeyinin ilköğretim mezunu olduğu (%48.0), aktif olarak çalışmadığı (%90.0), aile tipinin çekirdek aile olduğu (%90.0), iki çocuğa sahip oldukları (%47.0) bulunmuştur.

Tablo 1. Annelere ait tanıtıcı özelliklerin dağılımı (N=100)

Özellikler	n	%	
Anne Yaşı	18-25 yaş	15	15.0
	26-35 yaş	66	66.0
	36 yaş ve üstü	19	19.0
Anne Eğitim Düzeyi	İlköğretim	48	48.0
	Lise	28	28.0
	Üniversite	24	24.0
Anne Çalışma Durumu	Çalışıyor	10	10.0
	Çalışmıyor	90	90.0
Aile Tipi	Çekirdek aile	90	90.0
	Geleneksel aile	10	10.0
Ailede Çocuk Sayı	1	30	30.0
	2	47	47.0
	3 ve üstü	23	23.0

Tablo 2’de annelerin emzirmeyi sonlandırma ile ilgili bilgi ve uygulamaların dağılımı verilmiştir. Araştırmada annelerin %79.0’unun emzirmeyi sonlandırma ile ilgili bir eğitim almadıkları ve çocuklarını süttten keserken çoğunlukla zorluk yaşadıkları (%55.0) ve bu zorlukların sırasıyla; çocukta ağlama nöbetleri (%47.3), anne memesinde şişlik (%45.5), çocukta sürekli emme isteği (%43.6), çocukta huzursuzluk (%40.0) ve çocukta gece uykusuzluğu (%25.5) gibi şikayetlerinin olduğu saptanmıştır. Annelerin %45.0’inin emzirmeyi sonlandırmada geleneksel yöntem kullandığı ve bu yöntemlerin sırasıyla; salça/ketçap sürme (%37.8), sözel ifadeler kullanma (uf, kaka-pis oldu, acıdı vb.) (%20.0), saç/yün yapıştırma (%17.8), sirke/limon/ekşi sürme (%15.6), bant/sakız yapıştırma (%15.6) gibi uygulamalar olduğu belirlenmiştir (Tablo 2).

Tablo 2. Annelerin emzirmeyi sonlandırma ile ilgili bilgi ve uygulamalarının dağılımı (N=100)

Özellikler		n	%
Emzirmeyi Sonlandırma İle İlgili Bilgi Alma Durumu	Evet	21	21.0
	Hayır	79	79.0
Bilgiyi Nereden Aldığı (n=21)*	Ebe-Hemşire	10	47.6
	Hekim	9	42.9
	İnternet	4	19.0
	Arkadaş	4	19.0
	Aile (Birinci Derece)	3	14.3
Emzirmeyi Sonlandırma Nedeni	Yeterli olduğunu düşündüğüm için ben bıraktım	38	38.0
	Sütüm azaldığı için bebek doymadı	30	30.0
	Ek gıdaları almadığı için emzirmeyi kestim	17	17.0
	Gebe kalınca ben bıraktım	8	8.0
	Hastalığım için devam edemedim	7	7.0
Emzirmeyi Sonlandırmada Zorluk Yaşama Durumu	Evet	55	55.0
	Hayır	45	45.0
Emzirmeyi Sonlandırmada Yaşanılan Zorluklar (n=55)*	Çocukta ağlama nöbetleri	26	47.3
	Anne memesinde şişlik	25	45.5
	Çocukta sürekli emme isteği	24	43.6
	Çocukta huzursuzluk	22	40.0
	Çocukta gece uykusuzluğu	14	25.5
Emzirmeyi Sonlandırmada Geleneksel Yöntem Kullanma Durumu	Evet	45	45.0
	Hayır	55	55.0
Emzirmeyi Sonlandırmada Kullandığı Geleneksel Yöntemler (n=45)*	Salça/Ketçap sürme	17	37.8
	Sözel ifadeler (uf, kaka-pis)	9	20.0
	Saç/Yün yapıştırma	8	17.8
	Bant/ Sakız yapıştırma	7	15.6
	Sirke/Limon/Ekşi sürme	7	15.6
	Acı/Biber sürme	6	13.3
	Tuz sürme	3	6.7
	Sabır taşı sürme	3	6.7
	Kırmızı boya/Oje sürme	2	4.4
	Siyah boya/Kömür sürme	2	4.4
	Diş macunu sürme	2	4.4
	Peçete/Pamukla kapatma	2	4.4
Kahve sürme	1	2.2	

* Birden fazla seçenek işaretlenmiştir.

Araştırmada annelerin eğitim düzeyi ve yaşı değişkenlerine göre geleneksel yöntem uygulama durumları bakımından anlamlı bir farklılık olmadığı bulunmuştur ($p > 0.05$; Tablo 3).

Tablo 3. Annelerin yaşı ve eğitim düzeyleri ile geleneksel yöntem uygulama durumunun karşılaştırılması (N=100)

Anne Yaşı ve Eğitim Düzeyi		Geleneksel Yöntem				χ^2 P
		Evet (n=45)		Hayır (n=55)		
		n	%	n	%	
Anne Yaşı	18-25 yaş	6	40.0	9	60.0	1.605 0.222
	26-35 yaş	28	42.4	38	57.6	
	36 yaş ve üstü	11	57.9	8	42.1	
Anne Eğitim Düzeyi	İlköğretim	18	37.5	30	62.5	2.165 0.190
	Lise	15	53.6	13	46.4	
	Üniversite	12	50.0	12	50.0	

χ^2 = Pearson Ki-Kare testi

Tartışma

Anne sütü ile besleme bebeğin sağlıklı büyümesi ve gelişmesinde son derece önemlidir.²⁰ İdeal beslenmenin dışında emzirme anne ile bebek aralarındaki sevgi bağının kurulduğu, güçlendiği ve birbirleri için anlamlarını keşfettikleri dönemdir.⁹ UNICEF ve DSÖ'nün "Emzirme: Sürdürülebilir Kalkınma İçin Bir Anahtar" sloganı ile emzirmenin bebek sağlığını sürdürme ve geliştirmenin temeli olduğunu belirtmiştir.²¹ Dolayısıyla emzirmenin sonlandırılması hem anne hem de bebek için oldukça zor bir süreçtir.⁷ Bu bağlamda annelerin bebeklerini erken dönemde emzirmenin sonlandırılmasının engellenmesi, sonlandırma kararının doğru zamanda verilmesi, tercih edilecek yöntemin de anne ve bebek sağlığı üzerinde olumsuz etkiler içermemesi önemlidir.¹⁶

Araştırmada annelerin çoğunluğu emzirmeyi sonlandırma ile ilgili bir eğitim almadıkları ve çoğunluğunun emzirmenin sonlandırılmasında hem annede hem de bebekte çeşitli sorunlarla (ağlama nöbetleri, huzursuzluk, memede şişlik vb.) karşılaştıkları saptanmıştır. Ürdün'de (2022) annelerin emzirmenin sonlandırılmasında kullandıkları yöntemlerin incelenmesi amacıyla yapılan bir çalışmada annelerin çoğunluğunun emzirme sonlandırma ile ilgili eğitim almadıkları ve bu süreçte annelerin suçluluk, hastalık korkusu ve özgüven eksikliği duyguları ile başa çıkmada zorlandıkları görülmüştür.²² Alsaç ve Polat'ın (2018) çalışmasında ise annelerin çoğunluğunun emzirmeyi sonlandırma ile ilgili eğitim almadığı, çoğunun bu süreçte yalnız baş etmeye çalıştıkları ve zorluklar yaşadıkları tespit edilmiştir. Altunel ve Özaydın'ın (2022) yapmış olduğu çalışmada annelerin çoğunluğu

emzirmeyi sonlandırma süreci hakkında bilgi aldığı ve bu bilginin dörtte bir oranında sağlık çalışanı tarafından edinildiği saptanmıştır. Ayrıca çalışmada geleneksel yöntem kullanımı ile emzirmenin sonlandırılmasında zorluk yaşama arasında anlamlı bir ilişki olduğu belirlenmiştir.²³ Araştırma sonuçları literatürdeki çalışmalarla tutarlılık göstermektedir. Bunun nedeninin annelerin emzirmenin sonlandırılmasında sağlık profesyonelleri tarafından eğitim almamasına bağlı olarak bu süreçte anne ve bebeklerin farklı sorunlar ile karşı karşıya kalmasına ve zorluk yaşamalarına neden olmuş olabilir. Bu süreci doğru bir şekilde yönetmek için annelerin özellikle ebe ve hemşireler tarafından emzirmenin sonlandırılması konusunda eğitim verilmesi ve desteklenmesi son derece önemli olduğu düşünülmektedir.

Araştırmada annelerin yaklaşık yarısının geleneksel yöntem kullandıkları saptanmıştır. Bazı çalışmalara göre annelerin emzirmeyi sonlandırmada %16.3²⁴, %25.5¹², %39.2²³ oranlarında geleneksel yöntem kullandıkları bildirilmiştir. Geleneksel yöntem kullanma sıklığı araştırmada ve belirtilen çalışmalarda farklı olsa da bu oranlar azımsanmayacak düzeydedir. Araştırmamızdaki sonuç literatürden yüksek bulunmuştur. Bu farklılık çalışmaya alınan ailelerin sosyo-demografik özelliklerine bağlı olduğu söylenebilir.

Çalışmamızda annelerin emzirmeyi sonlandırmada sıklıkla salça/ketçap sürme, sözel ifadeler kullanma (uf, kaka-pis oldu, acıdı vb.), saç/yün yapıştırma, sirke/limon/ekşi sürme, bant/sakız yapıştırma gibi uygulamalar yaptıkları saptanmıştır. Literatürde annelerin emzirmeyi sonlandırmada kullandıkları geleneksel yöntemler incelediğinde; annelerin göğüslerine tadı kötü olan bir madde sürme (ketçap, salça, biber, katran, kara, aleovera, kahve, vazelin)²²⁻²⁶ annelerin göğüslerini bir madde ile kapama (bant, saç, oje, ruj gibi kırmızı madde, süpürge sapı)^{9,12-14} çocuklarına sözel ifadeler kullanma (acıyor, uf oldu vb.)¹¹ ya da çocuğu biberon veya emziğe alıştırmaya^{9,12,16} ve çocuğu evden uzaklaştırma¹¹ gibi uygulamalar yaptıklarını gösteren çalışmalar bulunmaktadır. Yapılan tüm çalışmalarda annelerin emzirmeyi sonlandırmasına yönelik bazen benzer bazen de farklı uygulamalar yaptıkları görülmüştür. Bu geleneksel yöntemlerin bebek ve anne sağlığı açısından sakıncalı olabileceği durumlara (alerji, çocukta korku, ağlama krizleri vb.) neden olabilme olasılığına karşı annelerin emzirmenin sonlandırılmasında desteklenmesi ve doğru yönlendirilmesi değerlidir.

Araştırmanın sonucuna göre annelerin yaş ve eğitim düzeylerinin emzirmeyi sonlandırmada geleneksel yöntem kullanımlarını etkilemediği belirlenmiştir. Gök Uğur ve ark. (2018)'nin yaptıkları çalışmada annelerin yaşı ve eğitim düzeyinin emzirmeyi sonlandırmada geleneksel yöntem kullanma durumlarını etkilemediği fakat çalışma durumunun geleneksel yöntem kullanımında etkili olduğu bulunmuştur.¹² Agboado ve ark. (2010) annelerin sosyo-demografik özelliklerinin bebeklerini süttten kesme uygulamalarını etkilemediğini

saptanmıştır.²⁷ Altunel ve Özyayın'ın (2022) yaptıkları çalışmada annelerin yaşı, eğitim düzeyinin ve çalışma durumlarının emzirmeyi sonlandırmada geleneksel yöntem kullanma arasında anlamlı bir ilişki olmadığı görülmüştür.²³ Araştırmanın sonucu yapılan çalışmalarla uyumlu bulunmuştur. Bu sonuç annelerin eğitim düzeyi ve yaşı ne olursa olsun bu yöntemleri çoğunlukla uyguladıklarını göstermektedir. Bu nedenle bu konuda tüm annelere emzirmenin sonlandırılmasında sağlık profesyonelleri tarafından bilgilendirme ve danışmanlık hizmetlerinin sağlanması önemlidir.

Sonuç ve Öneriler

Araştırmada, annelerin neredeyse yarısının emzirmeyi sonlandırmada geleneksel yöntem kullanmakta, çoğunluğu emzirmeyi sonlandırmaya ilişkin bilgi almamış ve emzirmeyi sonlandırmada uygulanan en sık geleneksel yöntem memeye salça/ketçap sürmedir. Ayrıca annelerin yaş ve eğitim düzeyleri emzirmeyi sonlandırmada geleneksel yöntem uygulama durumlarını etkilememektedir. Bu sonuçlar doğrultusunda, Aile Sağlığı Merkezlerinde emzirmenin desteklenmesi kadar uygun şekilde ve zamanında sonlandırılması konusunda sağlık profesyonelleri tarafından annelere bilgilendirme ve danışmanlık hizmetleri sunulmalıdır. Ayrıca emzirmenin sonlandırılması konusunda mevcut çalışmalara destek sağlanarak daha geniş örnekleme olan kanıta dayalı çalışmalarla katkıda bulunulması önerilir.

Teşekkür: Araştırmanın verilerinin toplanmasında katkı sağlayan Aile Sağlığı Merkezinde görev yapan hemşirelere ve annelere çok teşekkür ederiz.

Kaynaklar

1. Erenel AŞ, Toprak FÜ, Gölbaşı Z, Aksu SP, Gürcüoğlu EA, Uçar T, Vural G. Sağlık personelinin anne sütü bankalarına ilişkin bilgi ve görüşlerinin belirlenmesine yönelik çok merkezli bir çalışma. GMJ. 2017;28(2):107-111.
2. Doare KL, Holder B, Bassett A, Pannaraj PS. Mother's milk: A purposeful contribution to the development of the infant microbiota and immunity. Front Immunol. 2018 Feb;9:361. doi:10.3389/fimmu.2018.00361.
3. WHO. (2017). Global guidance on ending the in appropriate promotion of foods for infants and young children. [15.01.2022]. Erişim adresi: http://apps.who.int/iris/bitstream/10665/260137/1/978924151347_0-eng.pdf?ua=1.
4. World Health Organization. Global breastfeeding scorecard, 2018 enabling women to breastfeed through better policies and programmes. Geneva, Switzerland: World Health Organization Press; 2018.
5. Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü. 2018 Türkiye nüfus ve sağlık araştırması, temel bulgular. Ankara: Elma Teknik Basım Matbaacılık; 2019.
6. Yeşilçiçek Çalık K, Coşar Çetin F, Erkaya R. Annelerin emzirme konusunda uygulamaları ve etkileyen faktörler. GÜSBD. 2017; 6(3):80-91.
7. Cunniff A, Spatz D. Mothers' weaning practices when infants breastfeed for more than one year. MCN Am J Matern Child Nurs. 2017;42(2):88-94. doi:10.1097/NMC.0000000000000310.

8. Özen H, Gökçe S. Soru ve cevaplarla çocuk beslenmesi. İstanbul: İstanbul Akademi Yayınevi; 2015.
9. Dinç A, Dombaz İ, Dinç D. 6-18 ay bebeği olan annelerin emzirme ve anne sütüne ilişkin geleneksel uygulamaları. BAUN Sağlık Bil Derg. 2015; 4(3):125-130. doi:10.5505/bsbd.2015.40316.
10. Peker Gürel P. Polikliniğimize başvuran 6 ay- 12 ay arası çocukların annelerinin; anne sütü ile beslenme ve emzirme konusunda bilgi düzeyinin ve uygulamalarının değerlendirilmesi [Doktora tezi]. İstanbul: T.C. Sağlık Bakanlığı Bakırköy Dr. Sadi Konuk Eğitim ve Araştırma Hastanesi; 2009.
11. Baş NG, Karatay G, Arıkan D, Baş K. Tunceli’de geçmişten bugüne bebeklerde görülen bazı sağlık sorunları ve annelerin baş etme yöntemleri. Munzur Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi. 2017;5(10):22-32.
12. Gök Uğur H, Şahin A, Aydın D, Kabadaş E. Annelerin bebeklerini anne sütünden ayırırken kullandıkları geleneksel yöntemlerin belirlenmesi. Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Mecmuası 2018;71(3):217-23. doi:10.4274/atfm.41736.
13. Gürarlan Baş N, Karatay G, Arıkan D. Weaning practices of mothers in eastern Turkey. J Pediatr (Rio J). 2018;94(5):498-503. doi:10.1016/j.jpmed.2017.06.019.
14. Abu Hamad BA, Sammour HK. Weaning practices of mothers attending United Nations Relief and Works Agency health centres in the Gaza Governorates. J Adv Nurs. 2013;69(4):773-781. doi:10.1111/j.1365-2648.2012.06057.x
15. Aliyu I, Duru C, Lawal T, Mohammed A. Breastfeeding and weaning practices among Nigerian women. J Med Investig. Pract. 2014;9(4):140-143. doi:10.4103/9783-1230.157054.
16. Yıldız İ, Gölbaşı Z. Sivas ilinde annelerin emzirmeyi sonlandırmak için kullanılan geleneksel yöntemleri bilme ve kullanma durumlarının incelenmesi. HUHMFAD. 2019;6(1):20-27. doi:10.31125/hunhemsire.544113.
17. Arça G, Işık HK. Anne sütü ve emzirmeye ilişkin ebe ve hemşirenin rolü. SBÜ Hemşirelik Dergisi. 2019;1(3):221-228.
18. Hisar KM, Uçan S. Emzirmeyi sonlandırmada annelerin uyguladıkları geleneksel yöntemlerin etkinliğinin değerlendirilmesi. 16. Ulusal Halk Sağlığı Kongre Kitabı, 27-31 Ekim 2013, Antalya, syf. 599.
19. Gökdemirel S, Bozkurt G, Gökçay G, Bulut A. Çalışan annelerin emzirme sürecinde yaşadıkları: niteliksel bir çalışma. Çocuk Dergisi. 2008;8(4):221-234.
20. Mutlu B, Yıldız S, Balcı S, Erkut Z. 1-2 yaş grubu çocuğu olan annelerin beslenme konusundaki uygulamaları. DBHAD. 2017;9:65-77.
21. Horta BL, Victora CG, and World Health Organization. Short-Term Effects of Breastfeeding: A Systematic Review on The Benefits of Breastfeeding on Diarrhoea and Pneumonia Mortality. WHO Library Cataloguing-in-Publication Data; 2013.
22. Abu Shosha GM. Weaning practices of Jordanian mothers: A qualitative study. Health Soc Care Community. 2022 Feb;30(2):612-621. doi:10.1111/hsc.13165.
23. Altunel Ü, Özaydın, T. Annelerin emzirmeyi sonlandırma yöntemleri ve sonlandırma kararlarını etkileyen faktörler. STED. 2022;31(4):271-280. doi:10.17942/sted.969580.
24. Alsaç SY, Polat S. Annelerin emzirmeyi sonlandırma sürecine ilişkin bilgi ve uygulamaları. FNJN. 2018;26(1):11-20. doi: 10.26650/FNJN.387152.

25. Nabag FO, Karim AA, Mohamed A, Ahmed NM. Effectiveness of nutrition education program on mothers knowledge towards breast-feeding and weaning practices of children in Omdurman Pediatric Hospital. *SJST*. 2018;19(1):27-39.
26. Gonah L, Mutambara J. Determinants of weaning practices among mothers of infants aged below 12 months in Masvingo, Zimbabwe. *Ann Glob Health*. 2016;82(5):875–884. doi:10.1016/j.aogh.2016.10.006.
27. Agboado G, Michel E, Jackson E, Verma A. Factors associated with breastfeeding cessation in nursing mothers in a peer support programme in Eastern Lancashire. *BMC Pediatrics*. 2010;10:2-10.